

М. Ю. Паничок,
ORCID 0000-0002-1743-0248
e-mail: e-nigma1898@gmail.com,

П. В. Кривуля,
кандидат економічних наук,
ORCID 0000-0002-0971-4451
e-mail: commercecomes@gmail.com

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ПРИСТОСОВНІСТЬ РІЗНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ІНТЕРПРЕТУВАННЯ КАТЕГОРІЙ «ЕФЕКТ» ТА «ЕФЕКТИВНІСТЬ» ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ ОЦІНЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Введення до вирішуваного питання. У найближчому майбутньому почнуть набувати все більшої актуальності дослідження способів вимірювання ефективності надвеликих економічних систем: кластерів, галузей, малих регіонів, національних економік, великих регіонів. Актуальність таких досліджень обґрунтовано для економістів підприємства все тією ж ефективністю підприємства, бо неможна бути ефективною частиною недостатньо ефективного а тому неконкурентоспроможного цілого. Але оцінювання ефективності господарчих об'єктів різного масштабу не є тотожним на концептуальному рівні, оскільки має суттєві різниці за способами моделювання, – ефективність є лише категоріальною складовою концептуальної моделі оцінюваного об'єкту. При вирішенні завдання отримання оцінки ефективності використання економічного потенціалу регіону першим завданням стає уточнення понятійно-категоріального апарату, бо термін «ефективність» має різні значення за умов його використання у різних контекстах. Тому слід визначитись, яке тлумачення або який з концептів ефективності має бути вжито у випадку оцінювання ефективності використання економічного потенціалу регіону, щоб на основі цього найбільш доречного концепту розробляти дериватні підкатегорії та показники оцінювання.

Опис та аналіз поточного стану вирішення питання. У науковій літературі категорія «ефективність» згадується доволі часто. Проте огляд тлумачень категорії «ефективність» виявив, що питання визначення поняття «ефективність» наразі є дискусійним. Надані більшістю вітчизняних та закордонних вчених інтерпретації даної категорії можна умовно розподілити на три узагальнені підходи (рис. 1).

Можна тлумачити ці підходи лише як *вартісний* та *натуральний* виміри ефективності, та їхню комбінацію, але таке пониження у методологічному значенні не буде коректним, бо слід зазначити, що таке тлумачення суттєво змінює сутність: ресурсний підхід може бути використано навіть за відсутності грошових відносин, тобто він у першу чергу відбиває мотиви отримання натурального результату у сферах *споживання* та *виробництва*, а витратний підхід має не тільки вартісний грошовий вимір, а й потребує існування не просто сфер *обміну* та *розподілу*, а існування *комерційної діяльності* на засадах грошового

обігу (*витрати* – це не суто якась окрема *собівартість* або конкретна комбінація *видатків*, бо витрати можуть бути тільки у *суб'єкта господарської діяльності*, який діє за певних умов регламентації з боку держави чи іншої інстанції щодо визначення прибутку), – такий підхід формує критерії ефективності акторів, які діють саме у певним чином регламентованій сфері обміну. Але коли об'єктом оцінювання стає *регіональна економіка*, то обидва підходи мають суттєві недоліки: оскільки немає регіонів як суб'єктів господарської діяльності, то й окремий регіон не має витрат його обміну ресурсами та продуктами з іншими регіонами, але й не використовує увесь комплекс ресурсів поза обміну з іншими регіонами, що унеможливило зведення оцінок використання ресурсів до їх видобутку або взагалі вилучення із царини їхнього природного стану до царини людської діяльності в рамках окремого регіону. Більш того, окремий регіон може зовсім не мати регіонального суб'єкту, який би керував використанням ресурсів на засадах забезпечення задовільної чи навіть найбільшої ефективності використання ресурсів регіону, а діючі у регіоні актори можуть мати як протилежні інтереси, так і спільні інтереси, та навіть регулювати спільні інтереси шляхом протиставлення власних інтересів (таке явище отримало назву *стратегічної координації* та надано у роботі Р. А. Гал-

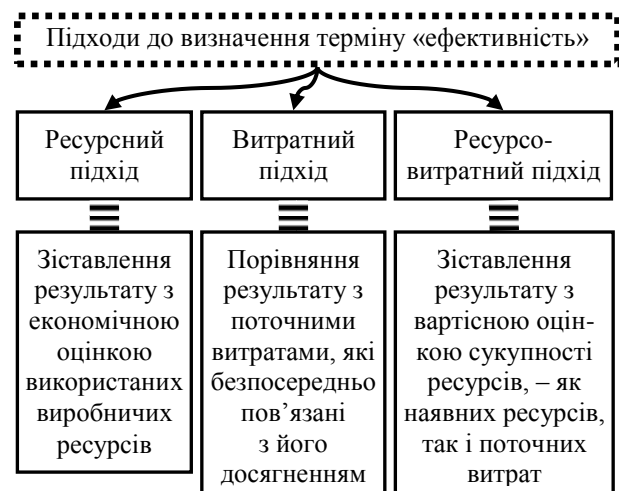

Рис. 1. Узагальнені підходи до визначення поняття «ефективність»

гаша [5]). Всі ці зауваження вказують на нетривіальність вибору не тільки конкретного показника, а навіть підходу до оцінювання ефективності використання економічного потенціалу регіону з тих підходів, що набули поширення на рівні підприємств.

Як видно з рис. 1, виходячи з того, що ефективність в цілому характеризує певні якості суб'єкту дослідження і передбачає зіставлення результатів і відповідної бази порівняння, більшість вчених розійшлися у визначенні останньої. Так, прихильники ресурсного підходу визначають ефективність як питомий результат експлуатації одиниці ресурсів. Зокрема, С. В. Мочерний, С. А. Єрохін та Л. О. Каніщенко [13] під ефективністю розуміють отримання найкращих результатів за найменших затрат праці, підкреслюючи її значущість у формуванні ресурсного комплексу певної виробничої або соціально-економічної системи. С. Т. Поклонський і В. Г. Мухопадов [16] визначають сутність поняття «ефективність» як ступінь результативності затрат ресурсів і рівень економічного прогресу суспільства. В. Я. Нусінов [11], А. М. Турило [25], А. Г. Темченко [23], ототожнюючи поняття «результативність» та «ефективність», інтерпретують їх як результат діяльності (ефект), який отримується внаслідок експлуатації сукупності ресурсів. В. Г. Андрійчук [2] під ефективністю розуміє економічну категорію, яка відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами. Такої ж думки дотримуються В. І. Лямець, А. Д. Тевяшев [10], а також А. Д. Шеремет і Р. С. Сайфулін [26]. При цьому на відміну від С. В. Мочерного, С. А. Єрохіна та Л. О. Каніщенко, які за базу зіставлення брали виключно трудові ресурси, останні пропонують зіставляти отриманий ефект зі всією сукупністю ресурсів.

Більш абстрактне визначення ефективності надають закордонні вчені. Зокрема, П. Ф. Друкер розглядає її як наслідок того, що «правильно створюються потрібні речі», тобто трактує ефективність за позиції цілепокладання та раціонального використання технології, тобто наближують «ефективність» до більш загальної категорії *раціональності*. Е. Дж. Долан і Д. Ліндсей [9], вважаючи ефективність «таким станом справ, за якого неможливо здійснити жодної зміни, яка більш повно задовольняла б бажання однієї людини, не перешкоджаючи задоволенню бажань іншої людини». Тобто ототожнюють поняття «ефективність» з *ефективністю за Парето*.

Прихильники витратного підходу надають дещо відмінне визначення ефективності. І. Д. Падерін [15] визначає сутність економічної ефективності підприємства в економії всіх питомих витрат на виробництво продукції, що визначає його дохідність. Т. А. Сініцина [19] розглядає ефективність як співвідношення ефекту та витрат на його здійснення. П. А. Орлов [14] розглядає ефективність як співвідношення результату або ефекту будь-якої діяльності і витрат, що пов'язані з її виконанням. Якщо не плутати поняття *собівартості* та *витрат*, то стає цілком зрозуміло, йдеться про *комерційну ефективність*.

З точки зору ресурсно-витратного підходу при визначенні ефективності фігурують як витрачені ре-

сурси, так і понесені витрати. Зокрема, В. П. Шнирко [28] характеризує економічну ефективність як комбінацію ресурсів, що дозволяє досягти *максимального випуску товарів* з найменшими витратами. Тобто вчений розглядає ефективність з позиції максимуму *ресурсовіддачі* та водночас мінімуму *питомих витрат*. У інтерпретації такого розуміння слід враховувати колізію з ситуативною синонімією тлумачень термінів *витрати/затрати/видатки*, але у цьому випадку все ж слід вважати, що маються на увазі саме *витрати*, бо інакше різниці між ресурсним та витратним підходом немає: *затрати* саме і є використаними ресурсами, а *видатки* можна тлумачити не тільки як *виплати* або збільшення кредиторської заборгованості, а й як використані фінансові ресурси.

Існують й докорінно інші визначення ефективності, які не можуть бути віднесені до розглянутих підходів. Так, Ю. П. Сурмін [20], О. Л. Устенко [17] трактують це поняття як досягнення певних відповідних меті результатів. В. С. Рибін [18, с. 7-8] стверджує, що одним з основних елементів, які характеризують поняття ефективності є вид результату корисної діяльності (що дещо тавтологічно), при цьому ефект є абсолютним перевищенням результатів над витратами. Проте, ці трактування не можуть задовольнити існуючі у науці вимоги до термінотворення, бо таке тлумачення цього терміну ототожнює поняття ефективності та ефекту, що, на нашу думку, є некоректним. Певне змістовне навантаження цих категорій надає Великий тлумачний словник української мови, згідно якому ефект – це результат, наслідок яких-небудь причин, сил, дій, заходів, а ефективність являє собою характеристику якого-небудь об'єкта (пристрою, процесу, заходу, виду діяльності), що відображає його суспільну користь, продуктивність та інші позитивні якості. Так, обидва визначення презентують термін як полісемантичний, але все ж таки не є тотожними, – якщо й займати якусь позицію у цьому питанні, то будь-яка позиція має бути пов'язаною з подальшим розробоченням існуючого у науці та корисного понятійного навантаження, але ніяк не з позицією ототожнення значень термінів.

Слід звернути увагу на те, що до тепер вчені не дійшли єдиної думки щодо трактування поняття *ефект*. Надані ними визначення даної категорії можна поєднати у два підходи: результатний (ефект – це певний результат) та кориснісний (ефект – це корисність певного об'єкту/системи або відтворених цим об'єктом результатів). Крім того, значну розбіжність думок вчених викликала база оцінювання ефекту. Тож групування наданих визначень доцільно здійснювати за двома критеріями: сутністю категорії та базою оцінювання ефекту (див. таблицю).

В. М. Ячменьова звужує поняття ефекту до суто вартісного, І. А. Бланк навпаки ототожнює з родовою категорією – результатом, С. Л. Сорокін знову таки звужує через цілу низку додаткових ознак, Е. І. Бочкарева надає терміну «ефект» замість економічного фізичне тлумачення (яке теж використовується у економічній теорії, але це все ж таки надання полісемантичності та через це нечіткості використанню економічного терміну), О. І. Олексюк поєд-

Підходи до визначення поняття «ефект»

Підхід до визначення сутності поняття «ефект»	Автори	Трактування поняття «ефект»	Показники вимірювання ефекту
Результатний	В. М. Ячменьова [30]	Корисний результат виражений у вартісній оцінці	Зниження витрат; приріст доходу або прибутку
	І. А. Бланк [3, с. 380-381]	Результат, що досягається за рахунок здійснення різних видів діяльності або проведення окремих заходів і операцій	Додаткова сума отриманого валового або чистого доходу; зниження витрат; додатковий балансний (валовий), маржинальний або чистий прибуток; приріст ринкової вартості підприємства, приріст чистого грошового потоку тощо
	С. Л. Соркін [21, с. 13]	Кінцевий результат, що може вимірюватись сумою прибутку, доданої вартості, економії ресурсів (витрат) як сукупних, так і окремих елементів	Приріст прибутку, доданої вартості; економія ресурсів (витрат) як сукупних, так і окремих елементів
	Е. І. Бочкарева [4]	Результат, наслідок певних причин, дій. Ефект вимірюється у матеріальному, соціальному і грошовому вираженні	Додатково вироблена продукція; показники поліпшення здоров'я населення
Кориснісний	О. І. Олексюк [12]	Цільова корисність позитивних і негативних ефектів протягом часу, тобто цілеспрямована чи спонтанна її зміна, яка прямо чи опосередковано пов'язана з реалізованою дією (операцією)	Сукупність показників, що характеризують певні види ефекту (економічний, науково-технічний, соціальний тощо)

нує позитивність і негативність (як риса конструювання дефініції це скоріше негативна риса, але як коментар до дефініції, який надано разом з проблемною дефініцією, це має рацію за умов проблемності поширених тлумачень, – наприклад, *розвиток* може бути як *прогресом*, так і *регресом*, тобто позитивним і негативним, але це за умов поширеності виключно позитивного тлумачення потребує коментаря до загальної дефініції розвитку) та тим самим наближається до визначення Е. І. Бочкаревої, але через надання ознак цілеспрямованості чи спонтанності усуває ототожнення з фізичним визначенням та з родовою категорією результату. Така певна екліктичність визначення, яку демонструє О. І. Олексюк не є позитивною рисою наукових текстів, але слід визнати, що з наведених визначень таке визначення найкраще відповідає тій референції слова «ефект», на яку має вказати шляхом використання інших слів (звісно, що завдання надавати значення знаків за допомогою інших знаків не є тривіальним у науці).

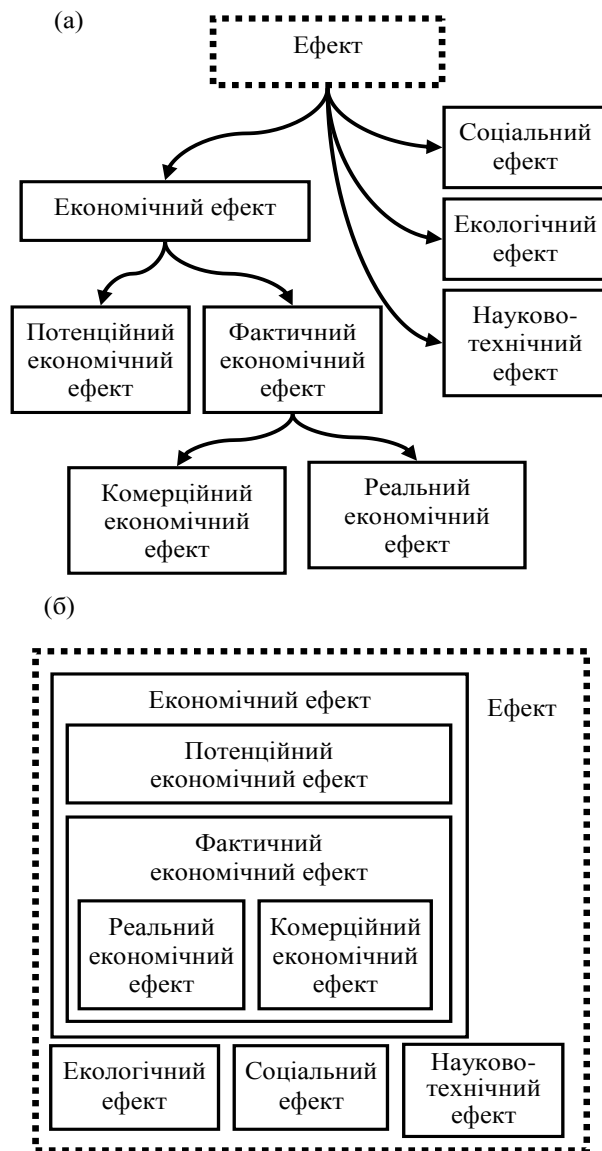
Отже, як впливає з огляду та розбору змісту табл. 1, О. І. Олексюк, надаючи найбільш доречного, на думку авторів, визначення поняття «ефект», здійснив також типологізацію видів ефекту. На нашу думку слід розрізняти саме «види» ефектів та «види тлумачень» цієї категорії. Перша підкатегорія є дериватною категорією, яка відбиває певну складову загального ефекту, а друга підкатегорія є способом розуміння сутності загального ефекту. При цьому певні види тлумачень також можна визнати дериватними, оскільки вони виникають тільки після того, як вже виникли або були усвідомлені певні інші. Так тлумачення ефекту як абсолютного показника ефективності могло відбутися тільки після того, як зага-

льну категорію ефективності за певною ознакою було поділено на *абсолютні* та *відносні* оцінки, а сама категорія ефективності є дериватною до поняття ефекту. Таким чином, тлумачення ефекту як абсолютних оцінок ефективності відбувається за певним колом використання знаку «ефект» та є дериватною сутністю до більш первинного розуміння цієї категорії, знаком якої використовують термін «ефект».

Проте, надаючи дефініцію терміну «ефект» вчені доволі часто обмежуються урахуванням лише одного або кількох з розглянутих аспектів. Найчастіше визначають економічний ефект, трактуючи його як абсолютну економію у вигляді зниження собівартості або приросту прибутку, яку отримують від реалізації певних заходів, дій, тощо. Такої думки дотримуються А. П. Ковальов, М. К. Кочалос [29], А. Д. Шеремет та Р. С. Сайфулін [26].

Види ефекту, що описано О. І. Олексюком та підтримано більшістю вітчизняних та зарубіжних вчених, подано на рис. 2 (з демонстрацією можливості різних способів графічного відбиття однієї та тієї ж концептуалізації, – це лише демонстрація різниці у використанні можливих способів, яка не претендує на узагальнення всіх способів візуалізації).

Подані на рис. 2 види ефектів у використаних джерелах трактують таким чином: 1) *економічний ефект* – це різниця між вартісною оцінкою результатів і вартісною оцінкою сукупних витрат ресурсів на всіх етапах реалізації або здійснення заходів (складові економічного ефекту: прибуток від виробничо-експлуатаційної діяльності, зниження собівартості за рахунок економії матеріально-технічних ресурсів, приросту обсягу продаж, підвищення рівня використання виробничої потужності, скорочення строків

Рис. 2. Види ефектів (приклад двох шляхів візуалізації концептуалізації: (а) за теорією графів, (б) за теорією множин)

будівництва, зростання строку служби основних фондів, підвищення фондівіддачі, зростання продуктивності праці, прискорення обороту оборотних засобів, прибуток від ліцензій та від впровадження патентів і ноу-хау та інші); 2) *науково-технічний ефект* характеризує кількість впроваджених науково-технічних засобів, зростання питомої ваги прогресивних технологічних процесів та нових інформаційних технологій, підвищення коефіцієнту автоматизації та організаційного рівня виробництва і праці, кількість патентів або авторських свідоцтв та інші; 3) *соціальний ефект* є пов'язаним з соціальним захистом трудівників: утворенням або відновленням робочих місць, підвищенням рівня зайнятості населення, підвищенням заробітної плати і доходів, забезпеченням безпеки життєдіяльності, задоволенням соціальних і духовних потреб, підвищенням кваліфікації робітників, зростанням якості і тривалості життя людини; 4) *екологічний ефект* досягається зниженням викидів шкідливих речовин у навколишнє середовище, зни-

женням відходів виробництва, утилізацією і регенерацією твердих побутових відходів і осадів стічних вод, впровадженням енергоощадних виробництв, оборотних циклів використання природних ресурсів (вод), підвищенням ергономічності і покращенням екологічності вироблених товарів або послуг (шумове забруднення, вібрація, магнітне поле, радіаційний фон, хімічні речовини, що викликають алергію), зниженням штрафів за забруднення навколишнього середовища (перевищення гранично можливих концентрацій та гранично можливих викидів).

Отже, ефект, як економічна категорія, враховує всі видові аспекти отриманого внаслідок реалізації певних дій результату, що дозволяє використати дану категорію при розрахунку ефективності цих дій, але навіть у такому розширеному тлумаченні можна роздивитись зменшення обсягу поняття, бо не враховано і деякі інші тлумачення ефекту, які теж існують у науці: економічного, але не у вартісному виміру, або компаративного, або програмно-цільового, тощо. Іншими словами, ефект за призначенням та поширеними уявленнями має виступати однією з обов'язкових складових у визначенні показників ефективності, а тому видове різноманіття ефективності має бути забезпечено видовим різноманіттям ефекту. Але й слід визнати, що більш широке тлумачення має бути забезпеченим не переліком відомих окремих видів ефектів, а визначенням загальних (універсальних) видових рис категорії. Схему, яка відбиває це намагання надати достатньо лаконічну систематизацію таких загальних видових рис категорії «ефект», подано на рис. 3.

Але й використання поняття ефективності як групи показників співвідношення ефекту та витрат на його отримання, які показують певну результативність діяльності підприємства, теж не може задовольнити у контексті оцінювання використання економічного потенціалу регіону, бо коли йде мова про *капітал* або *людський потенціал*, у контексті якої завжди також йде мова й про *окупність капіталу* та про *оплату праці*, то таке тлумачення стає доречним, але коли йдеться про видобуток сировини та про подібне «використання» того, що надає природа (на рівні регіону, на відміну від рівня підприємства, завжди частина матеріальних ресурсів має природне походження, а не отримана через контракцію), то у використанні такого тлумачення майже немає сенсу. Це спонукає звернути увагу на інші концепти ефективності.

Окрім терміну «ефективність» також використовують такі дериватні та більш вузькі за змістом терміни як *абсолютна ефективність*, *відносна ефективність*, *гранична ефективність*, тощо; та такі дещо інші за змістом терміни як *ефективність за Парето*, *X-ефективність*, *Y-ефективність*, *оптимальна ефективність*, *алокативна ефективність*, *X-неефективність*, тощо. Якщо абсолютна та відносна ефективність є звуженням сенсу поширенішого тлумачення, якому, як зазначено, бракує достатньої відповідності до умов використання у разі оцінювання використання економічного потенціалу регіону, то звуженим дериватам так само бракує цієї достатньої відповідності. Оскільки концепція ефективності за

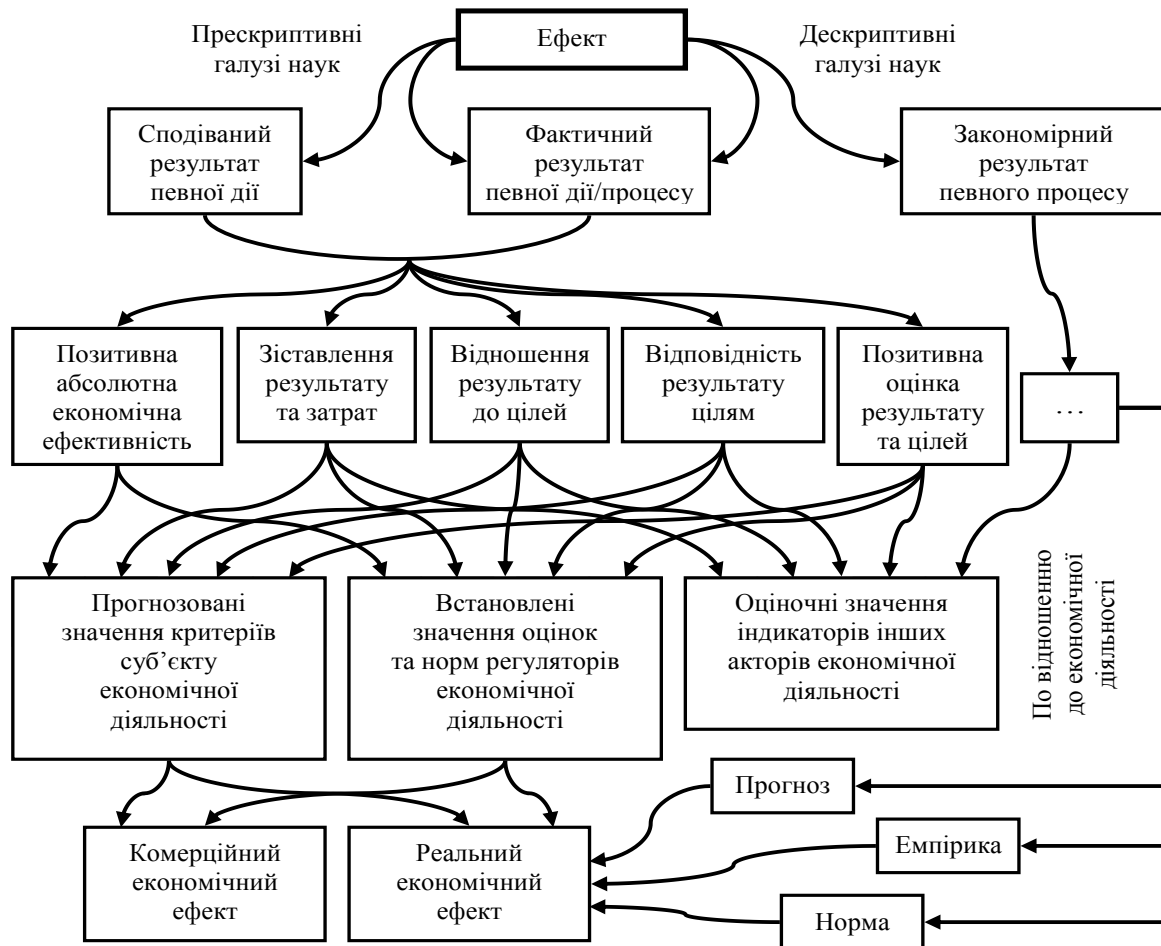

Рис. 3. Ієрархія тлумачень категорії «ефект»

Парето (та її окремих випадок – Х-ефективність) пропонують дещо інше тлумачення, оригінальне, то ця оригінальність спонукає звернутися до цих концептів, щоб знайти спосіб вирішення завдання використання економічного потенціалу регіону. Причому якщо мова йде про використання ресурсів, а саме про це йде мова у оцінюванні потенціалу, то використання концепту Y-ефективності є похідним від використання X-ефективності, а тому саме X-ефективність має бути розглянутою в першу чергу. Але навіть у тлумаченнях цих термінів, які мають більш вузькі значення, – та через це повинні бути більш однозначними, – можна роздивитися розбіжності у тлумаченнях. Так Х. Лейбенштайн [1] визначає поняття X-ефективності як концепцію ефективності функціонування підприємства, за якою це є використаною можливістю досягнення максимального технічно допустимого випуску продукції за наявних ресурсів, або виробництво певного обсягу продукції з найменшими витратами використовуваних ресурсів. Але те саме Лейбенштайнове поняття X-ефективності В. О. Гетьманський [6] визначає як такий стан виробництва, у якому фактичні витрати фірми за будь-яким обсягом виробництва є більшими, ніж мінімально можливі. Визначення Гетьманського може мати декілька тлумачень: від того, що досягнуто найефективнішого стану (але тоді слід вважати, що у виразі «за будь-яким обсягом виробництва» малось на увазі «за будь-яким *іншим* обсягом виробництва»), до то-

го, що стан має диспропорцію у ресурсах, та тому не може досягти найефективнішого стану. Тобто тлумачення можуть бути майже діаметрально протилежними за змістом.

У такий спосіб можна тлумачити й визначення (або просто вислів) М. Л. Шестака [26], що функціонування підприємства вважають X-ефективним, якщо воно виробляє (реалізує) за наявністю таких ресурсів, як робітники, обладнання і кращий доступ до технологій, максимально можливий обсяг продукції. Якщо тлумачити думку М. Л. Шестака після тлумачення дефініції В. О. Гетьманського, то можна помітити, що обидві протилежні інтерпретації цієї дефініції можна також застосувати й у цьому випадку: можна казати, що фірма повністю використовує ресурси (та ще й має доступ до найкращих), а можна казати, що за наявної структури ресурсів фірма виробляє максимально можливий обсяг продукції, тобто такий, що лімітовано вузьким місцем у її структурі виробничих та ресурсних фондів.

Сутність X-ефективності як окремої концепції ефективності функціонування підприємства полягає у визнанні для окремого аналізованого випадку факту досягнення максимально технічно припустимого обсягу випуску продукції за наявних ресурсів, або виробництво певного обсягу з найменшими затратами потрібних для цього ресурсів. Оскільки ресурси слід поділяти на ті, що є умовно змінюваними у плановому горизонті та умовно фіксованими, то немож-

на однаково ставити можливість досягнення максимально припустимого обсягу випуску продукції у залежності від всіх ресурсів, – більш вагому роль у визнанні такого максимально припустимого обсягу відіграють капітальні ресурси, але тоді максимально припустимий обсяг певною мірою збігається зі значенням *виробничої потужності* (або *виробничої спроможності за необіговими групами ресурсів*). Саме тому зазвичай під Х-ефективністю розуміють повну відсутність надлишкової потужності. Але й неможна припускати ототожнення максимально припустимого обсягу за наявних ресурсів та максимально припустимого обсягу за наявних пропускних спроможностей, бо розширення складу ресурсів, які слід враховувати, не є таким фактом, що не впливає на максимально допустимий обсяг, та авжеж не збільшує максимально припустимий обсяг, а навпаки потенційно зменшує його. Крім того, не слід забувати про те, що мова йде не про один максимально можливий обсяг, а про множину потенційно можливих максимальних обсягів, – при цьому кожний окремий елемент цієї множини є результатом вирішення оптимізаційної задачі, а за концепцією *обмеженої раціональності* Г. Саймона неможна бути впевненими, що такі оптимальні значення є відомими. Тому певною мірою методологічно вірним є положення, яке поділяє Х-ефективність на *теоретичну* та *емпіричну*: перша – вказує на те, що в принципі ще більш гарні результати в роботі господарського об'єкту недосяжні; друга вказує, що жодний з відомих господарських об'єктів не може працювати краще.

В класичній концепції алокативної (розподільної) ефективності розглядається розподіл ресурсів у всіх сферах господарства. За концепцією Х-ефективності розглядається майже повний набір ресурсів та визначається множина всіх потенційно оптимальних програм виробництва продукції, але можливість найкращого використання цих наявних ресурсів в інших сферах діяльності не враховано. Існуючі тлумачення *емпіричної Х-ефективності* наближають її до поняття максимального використання виробничої потужності, але слід запобігати такого ототожнення. Для демонстрації існування й інших таких наближених до поняття максимального використання виробничої потужності оцінок ефективності господарської діяльності наведемо як приклад ефективності за І. С. Гостевої, яка теж спирається у своєму дослідженні на оцінювання використання множини пропускних спроможностей підрозділів господарського об'єкту, – її спосіб оцінювання використання наявних капітальних ресурсів у [7] стає нібито зворотним до ефективності, тобто оцінює не саме *зиск*, який слід максимізувати, а оцінює *потенційні втрати зиску* (що напевно розвиває ідею критерію прийняття рішення за Севіджем, а тому можна декларувати також й існування *ефективності за Севіджем*), які слід мінімізувати. Але така зворотність у показниках оцінки не є суто дублюванням оцінок ефективності у іншій формі, бо потребує існування межі ефективності, досягнути якої слід намагатися, тобто така оцінка як потенційна втрата зиску використовує не тільки концепт *фактичної ефективності* викори-

стання ресурсів, а й концепт *потенційної ефективності використання ресурсів* (що наближає її до оцінок *альтернативної вартості*, але за призначенням, а не за значенням), а тому є більш розвинутою. Причому з огляду на те, що у роботах І. С. Гостевої загальну *втрату зиску*, яка є узагальнюючим розвитком категорій *втраченого зиску*, *втраченої можливості* та *альтернативної вартості*, поділено на фактичну та потенційну, то й концепт *ефективності за Гостевою*, який можна розуміти як антипод втрати зиску, слід поділяти на дві окремих категорій, що оцінюють потенційне та фактичне досягнення найкращої ефективності.

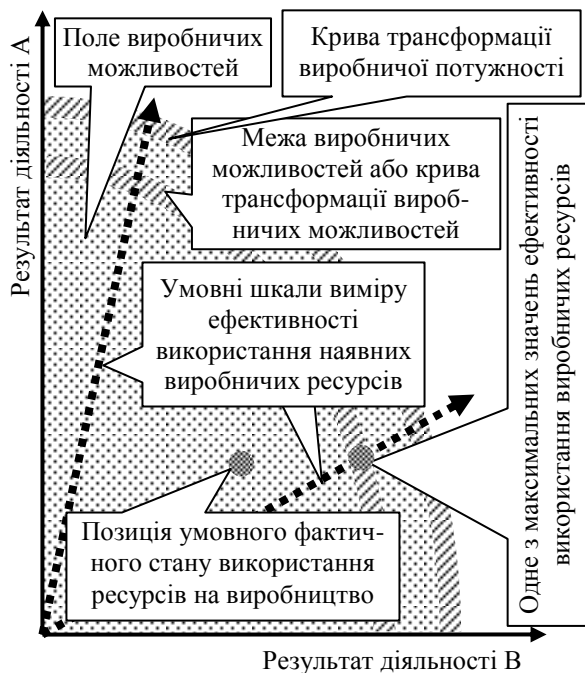
Розгляд тлумачень ефективності та зокрема Х-ефективності демонструє, що іноді спроби знайти нову концепцію оцінювання є лише новими формулюваннями тієї ж самої ідеї (у великій множині існуючих визначень економічної ефективності більшість є дублюванням одна одною, хоча іноді претендують на певне окреме значення), а іноді лише навіть спроба виразити ту ж саму концептуальну засаду оцінювання іншими словами може стати новим концептом оцінювання, – найбільш показовим у цьому сенсі стає визначення Х-ефективності В. О. Гетьманським, який намагаючись дати дефініцію запропонованої Лібенштайном Х-ефективності фактично запропонував власний концепт оцінювання ефективності. Тому слід поділяти тлумачення не тільки за їхніми дефініціями, а й у системі їхнього відношення одне до одного – так, як це було зроблено з тлумаченнями терміну «ефект». Таким чином, складання схеми, яка б відбивала такі зв'язки, стає одним з завдань дослідження, вирішення якого стало одним з етапів систематизації тлумачень категорії «ефективність», та яку подано на рис. 5 в остаточному для виконаних етапів дослідження вигляді.

Окрім Г. Лейбенштайна, який вперше обґрунтував концепцію Х-ефективності та визначив її як концепцію ефективності функціонування підприємства, було розглянуто визначення В. О. Гетьманського, який розумів під Х-ефективністю «такий стан виробництва, при якому фактичні витрати фірми при будь-якому обсязі виробництва більше, ніж мінімально можливі» та деякі інші, які скоріше повторюють значення оригінального тлумачення Лейбенштайна, лише уточнюючи склад ресурсів та умови визначення обмежуючих обсяг виробництва чинників: на думку М. Л. Шестака [27] та Я. В. Світличної [19], функціонування підприємства вважають Х-ефективним, якщо воно виробляє (реалізує) за наявності таких ресурсів, як робітники, обладнання і кращий доступ до технологій, максимально можливий обсяг продукції; О. М. Рац [18], Н. М. Розанова, І. Д. Падерін [15] та Є. В. Градобоев [8] розглядають Х-ефективність як ринкову ситуацію, за якої витрати виробництва в умовах монополії нижче, ніж в умовах конкуренції; А. Н. Тищенко [24] та О. І. Яценко [31] під Х-ефективністю розуміють такий стан виробництва, за якого забезпечується максимальна віддача від використаних у процесі виробництва ресурсів.

Отже, як об'єкти аналізу виділено та розглянуто близько десяти відмінних за змістом тлумачень.

Сутність кожної інтерпретації зводиться до поєднання різних факторів з метою забезпечення максимальної ефективності виробництва відповідно до певних екзогенних та ендегенних чинників, які визначають способи організації діяльності підприємств чи їхніх структурних підрозділів, використання наявних умов, ресурсів тощо. Такий аналіз дає змогу висунути певні гіпотези та дійти певних висновків.

Пропозиції. З одного боку використання ефективності за Парето та Х-ефективності теж має недоліки, бо розглядає не фактичний стан та фактичну ефективність, а скоріше найкращу ефективність (одну з тих ефективностей, які характеризують множини станів повного використання ресурсів та є ефективними за Парето без врахування схильності суб'єктів визначати суб'єктивну перевагу між цими станами), а в деяких випадках – навіть *оптимальну* (тобто певну з множини ефективних за Парето станів використання ресурсів, яку визначено за складеним або обраними критерієм схильності якогось зі суб'єктів). Схематично це можна представити, користуючись логікою побудови кривої виробничих можливостей, адже проблема найефективнішого розподілу та використання наявних ресурсів є актуальною для соціально-економічної системи як країни в цілому, так і окремого регіону (рис. 4).

Рис. 4. Сполучення концептів «межі виробничих можливостей»/«кривої трансформації виробничих можливостей», «кривої трансформації виробничої потужності» та оцінки Х-ефективності стану використання економічного потенціалу регіону

Іноді *виробничу можливість* тлумачать як щось більше за значенням, ніж *виробнича потужність*, – цю хибу маємо прокоментувати, бо поняття *економічного потенціалу* є ще більш розширене по відношенню до виробничої потужності за базою чинників та умов виробництва та обсягів діяльності, які мають бути враховані, ніж виробнича можли-

вість, а тому всі хиби щодо тлумачення закономірностей зіставлення виробничої можливості та виробничої потужності стають більш гіпертрофованими у випадках тлумачення економічного потенціалу. Так ось слід чітко усвідомлювати, що збільшення бази чинників, які мають бути врахованими у процесі визначення максимально можливих обсягів виробництва, ці потенційні обсяги виробництва можуть бути тільки зменшені за значенням, бо *ніякий додатковий чинник не компенсує силу дії вже визначених лімітуючих чинників, але може стати новим лімітуючим чинником*. Саме цю тезу відбито у концептуальній побудові на рис. 4, на якому вочевидь є певна ступінь наближення фактичного стану розподілу та використання ресурсів, до «ідеального» стану, який визначається Х-ефективністю за Лейбенштайном, – розбіжність між фактичним станом та «ідеальним» станом саме й визначає ефективність використання економічного потенціалу регіону.

Але розбіжність у тлумаченнях, хоча і є негативною в термінологічному плані, але в практичному надає можливість роздивитись те тлумачення використання економічного потенціалу, яке дозволяє вирішувати завдання оцінювання ефективності використання економічного потенціалу регіону. Це рішення полягає у порівнянні Х-ефективності за Лейбенштайном (теоретичної) та Х-ефективності за дещо «песимістичними» тлумаченнями інших авторів, яку можна у деяких випадках ототожнювати з емпіричною Х-ефективністю за Лейбенштайном.

Таке порівняння може надавати індекс ефективного використання, або буде говорити про те, на скільки відсотків досягнуто найкращого стану за наявних у регіоні ресурсів. Більш того, об'єктом порівняння можуть ставати не тільки *рівні фактичного використання ресурсів*, а й *рівень використання виробничої потужності*, поява якої вже є продуктом діяльності людини (наявність невикористаних ресурсів може вказувати на порівняльну оцінку великих природних багатств, а не на порівняльну оцінку низького рівня господарської діяльності людини у регіоні). Крім того, варіант тлумачення Х-ефективності за Гетьманським вказує на можливість та доцільність пропозиції ще й *порівняльної оцінки вичерпання або невичерпання потенційної ефективності через диспропорцію ресурсів та капіталу у пропускних спроможностях господарських об'єктів та у виробничій потужності цілком*. Таким чином, можуть бути запропоновані три способи оцінювання ефективності використання економічного потенціалу регіону, які слід вважати конкретними способами оцінювання Х-ефективності: а) порівняльна оцінка вичерпання потенційної ефективності, що визначає фактичну ефективність стану використання наявних ресурсів регіону, б) порівняльна оцінка вичерпання потенційної ефективності, що визначає фактичну ефективність стану використання виробничих потужностей регіону, в) порівняльна оцінка вичерпання потенційної ефективності, що визначає фактичну ефективність стану організації наявних ресурсів у виробничих спроможностях цілком та у виробничих потужностях господарчих об'єктів регіону. Останній спо-

тання ефективності як групи показників співвідношення ефекту та витрат на його отримання, які показують певну результативність діяльності підприємства, не може задовольнити як оціночні показники у контексті оцінювання використання економічного потенціалу регіону, бо вони більш пристосовані для оцінювання комерційного ефективності діяльності підприємств за результатами контракції і не є достатньо інформативними, бо на рівні регіону, на відміну від рівня підприємства, завжди частина матеріальних ресурсів має природне походження, а не отримано через контракцію; 2) виконана систематизація існуючих інтерпретацій термінів «ефект» і «ефективність» дає змогу дійти висновку про багаторівневу дериватність багатьох з тлумачень, хоча це не завжди відбито у термінологічному плані, що робить актуальними завдання удосконалення цього затребуваного термінологічного кластеру шляхом доозначення та розобзначення термінів; 3) найбільш перспективним напрямком для оцінювання ефективності використання економічного потенціалу регіону здається підгрупа тлумачень, які базуються на понятті Х-ефективності Х. Лейбенштайна або розвивають її; 4) у дослідженні запропоновано три способи оцінювання ефективності використання економічного потенціалу регіону, які слід вважати конкретними способами оцінювання Х-ефективності: а) порівняльну оцінку вичерпання потенційної ефективності, що визначає фактичну ефективність стану використання наявних ресурсів регіону, б) порівняльну оцінку вичерпання потенційної ефективності, що визначає фактичну ефективність стану використання виробничих потужностей регіону, в) порівняльну оцінку вичерпання потенційної ефективності, що визначає фактичну ефективність стану організації наявних ресурсів у виробничих спроможностях господарчих об'єктів регіону.

Література

1. **Leibenstein, Harvey.** Allocative Efficiency vs. "X-Efficiency", *The American Economic Review*, Vol. LVI., June 1966. 2. **Адрійчук В. Г.** Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 3-е вид., доп. і перероблене. Київ: КНЕУ, 2015. 778 с. 3. **Бланк І. А.** Словарь-справочник финансового менеджера. Київ: «Ника-Центр», 1998. 480 с. 4. **Бочкарева Е. І.** Методичні підходи до оцінювання економічних результатів на підприємствах малого бізнесу. *Моделювання регіональної економіки*. 2013. № 1. С. 156-164. 5. **Галгаш Р. А.** Регіональні кластери підприємств: розвиток та стратегічна координація : монографія. Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. 344 с. 6. **Гетьманський В. О.** Економічна природа та теоретична сутність ефективності функціонування підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19.13. С. 100–104. 7. **Гостєва І. С.** Потенційна втрата зиску від недовикористання виробничого ресурсного потенціалу. *Економіка. Менеджмент. Підприємство*. Вип. 18. Ч. 2. Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2007. С. 9-16. 8. **Градобоев Е. В.** Особенности оценки эффективности деятельности промышленных предприятий: автореф. дис. на соиск.

учен. степени канд. экон. наук. Иркутск, 2009. 24 с. 9. **Долап Э. Дж.** Рынок: микроэкономическая модель / Пер. с англ. В. Лукашевича и др.; Под общ. ред. Б. Лисовика и В. Лукашевича. С.-Пб., 1992. 496 с. 10. **Лямец В. І.,** Тевяшев А. Д. Системний аналіз. Вступний курс Харків: ХНУРЕ, 2014. 448с. 11. **Нусінов В. Я.** Еволюція наукових поглядів на трактування економічного потенціалу підприємства. *Молодий вчений*. 2016. № 1(1). С. 128-133. 12. **Олексюк О. І.** Економіка результативності діяльності підприємства: монографія. Київ: КНЕУ, 2008. 362 с. 13. **Основи економічної теорії** / С.В. Мочерний, С.А. Єрохін, Л.О. Каніщенко та ін. Київ: Знання, 2000, 789 с. 14. **Орлов П.А.** Економіка підприємства : учеб. Пособие. Харків: РИО ХГЭУ, 2016. 401 с. 15. **Падерин И. Д.** Научные и практические аспекты повышения экономической эффективности современного предприятия. *Вісник Академії економічних наук України*. 2003. № 1. С. 89–95. 16. **Поклонський С. Т.,** Мухопадов В.Г. Економіка підприємства : навч. посібник. Київ: Вістар, 2016. 178 с. 17. **Рац О. М.** Визначення сутності поняття «ефективність функціонування підприємства». *Економічний простір*: зб. наук. праць. № 15. Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. С. 275–285. 18. **Рибін В. С.** Планирование эффективности и интенсификация производства в машиностроении. СПб: Машиностроение, 2017. 128 с. 19. **Світлична Я. В.** Оцінка та забезпечення економічної результативності функціонування дорожньобудівельних підприємств: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. экон. наук. – Харків, 2002. – 16 с. 20. **Сініцина Т. А.** Клієнтоорієнтований маркетинг на базі сучасних інформаційних технологій. *Вісник Одеського національного університета. Серія: Економіка*. 2014. Т. 19, Вип. 3(2). С. 215-219. 21. **Соркин С. Л.** Эффективность внешнеэкономической деятельности: понятие, измерение и оценка : монографія. Гродно: ГрГУ, 2017. 130 с. 22. **Сурмин Ю. П.** Теория систем и системный анализ. Київ: МАУП, 2003. 368 с. 23. **Темченко А. Г.** Оценка эффективности технологии горных работ на карьерах. *Металлург. и горноруд. пром-сть*. 2015. №4. С. 67-69. 24. **Тищенко А. Н.,** Кизим Н. А., Догайдайло Я. В. Экономическая результативность деятельности предприятия: монографія. – Харків: ИН-ЖЭК, 2005. 144 с. 25. **Турило А. М.,** Вчерашня І. С. Теоретико-методичні підходи до визначення поняття "економічна активність підприємства". *Фінанси України*. 2011. № 10. С. 79-84. 26. **Шеремет А. Д.,** Сайфулин Р. С. Финансы предприятий. Изд. 2-е, перераб. и доп. Москва: Инфра-М, 2015, 343 с. 27. **Шестак М. Л.** Теоретичний аналіз змісту та особливостей застосування категорії «економічна ефективність». *Економічний форум*. 2014. № 3. С. 12–17. 28. **Шнипко О.** Нагромадження основного капіталу як фактор конкурентоспроможності економіки. *Економіка України*. 2015. №7. С. 23-35. 29. **Экономическая** эффективность новой техники в машиностроении / А. П. Ковалев, Н. К. Кочалос, А. А. Колобов. Москва: Машиностроение, 2017. 255 с. 30. **Ячменьова В. М.,** Височина М. В., Сулима О. Й. Эффективность управления деятельностью промышленного

підприємства та діагностика загроз: монографія. Сімферополь: ВД АРІАЛ, 2010. 472 с.
31. Яценко О. І., Романюк О. П. Економічні та соціальні аспекти оцінки ефективності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. Вип. 18.6. С. 237–238.

References

1. Leibenstein, Harvey. (1966). Allocative Efficiency vs. "X-Efficiency". *The American Economic Review*, June, Vol. LVI.
2. Adryuchuk V. H. (2015). *Ekonomika ahrarynykh pidpryyemstv: pidruchnyk*. – 3-e vyd., dop. i pererob. Kyiv, KNEU. 778 s. [in Ukrainian].
3. Blank Y. A. (1998). *Slovar'-spravochnyk fyansovoho menedzhera*. Kyiv, «Nika-Tsent» [in Russian].
4. Bochkareva E. I. (2013). *Metodychni pidkhody do otsynuyannya ekonomichnykh rezul'tativ na pidpryyemstvakh maloho biznesu. Modelyuvannya rehional'noyi ekonomiky*, 1, pp. 156-164. [in Ukrainian].
5. Halhash R. A. (2017). *Rehional'ni klasteri pidpryyemstv: rozvytok ta stratehichna koordynatsiya : monohrafiya*. Syevyerodonets'k, vyd-vo SNU im.V.Dalya, 2017. 344 s. [in Ukrainian].
6. Het'mans'kyu V. O. (2009). *Ekonomichna pryroda ta teoretychna sutnist' efektyvnosti funktsionuvannya pidpryyemstv*. *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny*, Vyp. 19.13, pp. 100–104 [in Ukrainian].
7. Hostyeva I. S. (2007). *Potentsiyna vtrata zysku vid nedovykorystannya vyrobnychoho resursnoho potentsialu*. *Ekonomika. Menedzhment. Pidpryyemnytstvo*. Vyp. 18. CH. 2, pp. 9-16. [in Ukrainian].
8. Hradoboev E. V. (2009). *Osobennosti otsenky efektyvnosti deyatelnosti promyshlennykh predpryyaty: avtoref. dys. na soysk. uchen. stepeny kand. ekon. nauk*. Yrkutsk [in Russian].
9. Dolan É. Dzh, Lyndsey D. (1992). *Rynok: mykroekonomicheskaya model' / Per. s anhl. V. Lukashevycha y dr.; Pod obshch. red. B. Lysovyka y V. Lukashevycha*. S.-Pb. [in Russian].
10. Lyamets' V.I., Tevyashev A.D. *Systemnyy analiz. Vstupnyy kurs*. Kharkiv, KHNURE [in Ukrainian].
11. Nusinov V. YA., Shura N. O. (2016). *Evolutsiya naukovykh pohlyadiv na traktuvannya ekonomichnoho potentsialu pidpryyemstva*. *Molodyy vchenyy*, 1(1), pp. 128-133 [in Ukrainian].
12. Oleksyuk O. I. (2008). *Ekonomika rezul'tatyvnosti diyal'nosti pidpryyemstva: monohrafiya*. Kyiv, KNEU [in Ukrainian].
13. Mochernyy S.V., Yerokhin S.A., Kanishchenko L.O. et al. (2000). *Osnovy ekonomichnoyi teorii*. Kyiv, Znannya [in Ukrainian].
14. Orlov P.A. *Ékonomyka predpryyaty: ucheb. posoby*. Kharkov, RYO KhHEU [in Russian].
15. Paderyn Y. D. (2003). *Nauchnye y prakticheskiye aspekty povysheniya ékonomicheskoy efektyvnosti sovremennoho predpryyaty*. *Visnyk Akademiyi eko-nomichnykh nauk Ukrayiny*, 1, pp. 89–95 [in Russian].
16. Poklons'kyu S.T., Mukhopadov V.H. (2016). *Ekonomika pidpryyemstva: navch. posibnyk*. Kyiv, Viktar [in Ukrainian].
17. Rats O. M. (2008). *Vyznachennya sutnosti ponyattya «efektyvnist' funktsionuvannya pidpryyemstva»*. *Ekonomich-nyy prostir: zb. nauk. prats'.* № 15. Dnipropetrovs'k, PDABA, pp. 275–285 [in Ukrainian].
18. Rybin V. S. (2017). *Planuyovanye éffektyvnosti y intensyfykatsyya proyzvodstva v mashynostroenyy. SPb, Mashynostroenye* [in Russian].
19. Svitlychna YA. V. (2002). *Otsinka ta zabezpechennya ekonomichnoyi rezul'tatyvnosti funktsionuvannya dorozhn'obudivel'nykh pidpryyemstv: avtoref. dys. na soysk. uchen. stepeny kand. ekon. nauk*. Kharkiv [in Ukrainian].
20. Synytsyna T. A. (2014). *Kliyantooriyentovanyy marketynh na bazi suchasnykh informatsiynykh tekhnolohiy. Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Ekonomika*, Vol. 19, Issue 3(2), pp. 215-219 [in Ukrainian].
21. Sorkyn S. L. (2017). *Éffektyvnost' vneshne-ékonomicheskoy deyatelnosti: ponyatyie, yzmereniye y otsenka: monohr.* Hrodno, HrhU [in Russian].
22. Surmyn Yu.P. (2003). *Teoryya system y systemnyy analiz*. Kyiv, MAUP [in Russian].
23. Temchenko A. H. (2015). *Otsenka éffektyvnosti tekhnolohyy hornykh robot na kar'erakh. Metallurh. y hornorud. prom-st'*, 4, pp. 67-69 [in Russian].
24. Tyshchenko A. N., Kyzym N. A., Dohaydaylo Ya. V. (2005). *Ékonomicheskaya rezul'tatyvnost' deyatelnosti predpryyaty: monohrafiya*. Kharkov, YNZHEK [in Russian].
25. Turylo A. M., Vcherashnya I. S. *Teoretyko-metodychni pidkhody do vyznachennya ponyattya "ekonomichna aktyvnist' pidpryyemstva"*. *Finansy Ukrayiny*, 10, pp. 79-84 [in Ukrainian].
26. Sheremet A. D., Sayfulyn R. S. (2015). *Fynansy predpryyaty. Yzd. 2-e, pererab. y dop.* Moscow, INFRA-M [in Russian].
27. Shestak M. L. (2014). *Teoretychnyy analiz zmistu ta osoblyvostey zastosuvannya katehoriyi «ekonomichna efektyvnist'»*. *Ekonomichnyy forum*, 3, pp. 12–17 [in Ukrainian].
28. Shnytko O. (2015). *Nahromadzhennya osnovnoho kapitalu yak faktor konkurentospromozhnosti ekonomiky*. *Ekonomika Ukrayiny*, 7, pp. 23-35 [in Ukrainian].
29. Kovalev A. P., Kochalos N. K., Kolobov A. A. (2017). *Ékonomicheskaya éffektyvnost' novoy tekhniky v mashynostroenyy. Moscow, Mashynostroenye* [in Russian].
30. Yachmen'ova V. M., Vysochyna M. V., Sulyma O. Y. (2010). *Efektyvnist' upravlinnya diyal'nisty promyslovoho pidpryyemstva ta diahnozyka zahroz: mo-nohrafiya*. Simferopol', VD ARIAL [in Ukrainian].
31. Yashchenko O. I., Romanyuk O. P. (2008). *Ekonomichni ta sotsial'ni aspekty otsinky efektyvnosti*. *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny*, Vyp. 18.6, pp. 237–238 [in Ukrainian].

Паничок М. Ю., Кривуля П. В. Приспособленість різних підходів щодо інтерпретування категорій «ефект» та «ефективність» для вирішення завдань оцінювання використання економічного потенціалу регіону

Розглянуто можливість застосування різних інтерпретацій категорій «ефект» і «ефективність» для вирішення завдань оцінки використання економічного потенціалу регіону, зроблені висновки про недостатню інформативність використання не тільки конкретних показників з числа поширених на рівні підприємств, а й навіть поширених на цьому рівні масштабу господарських об'єктів підходів до оцінки економічної ефективності. Виконано систематизацію існуючих інтерпретацій термінів «ефект» і «ефективність»; показано, що ефект за призначенням та поширеними уявленнями має виступати однією з обов'язкових складових у визначенні показників ефективності, а тому видове різноманіття ефективності має бути забезпечено видовим різноманіттям ефекту. В рамках програми вдосконалення цього термінологічного кластера шляхом доозначення і розробки термінології запропоновано три показника, які розвивають категорію Х-ефективності та відповідають завданню оцінювання використання економічного потенціалу регіону.

Ключові слова: економічний потенціал регіону, ефект, ефективність, порівняльне оцінювання, Х-ефективність.

Панычок М. Ю., Кривуля П. В. Применимость разных интерпретаций категорий «эффект» и «эффективность» для решения задач оценки использования экономического потенциала региона

Выявлены и систематизированы применяемые в экономической литературе интерпретации тесно связанных и востребованных категорий «эффект» и «эффективность». На основе сравнительного анализа условий применения выявленных интерпретаций рассмотрена их применимость для решения задач оценки использования экономического потенциала региона, существенной отличимой чертой которого от потенциала коммерческой деятельности и основанных на такой деятельности предприятий является обязательное использование природных ресурсов, стоимость которых определена вменённой ценностью потребителя, а не расходами на их приобретение. Это позволило сделать выводы о недостаточной информативности использования не только конкретных показателей из числа получивших распространение на уровне предприятий, но и даже самих получивших на этом уровне масштаба хозяйственных объектов подходов к оценке экономической эффективности. Раскрыто отношение категорий «эффект» и «эффективность» друг к другу; в частности обосновано, что базовым соотношением их интерпретаций должна являться дериватность «эффективности» по отношению к «эффекту», а не наоборот, и то, что эффект по предназначению и распространённому представлению должен выступать одной из обязательных составляющих процедур определения показателей эффективности, а потому видовое разнообразие эффективности должно быть обеспечено видовым разнообразием эффектов. Также на основе вы-

полненной систематизации существующих интерпретаций терминов «эффект» и «эффективность» показано существование терминологического экспериенциального кластера, требующего контекстной интерпретации значений омонимичных терминов, что является терминологическим недостатком. В качестве приоритетной основы для формирования показателей экономической эффективности оценки использования экономического потенциала региона выбрана категория Х-эффективности. Выдвинут тезис о естественном соотношении величин экономического потенциала, производственной способности и производственной мощности региона на основе обоснования тезиса о неспособности какого-либо дополнительно учитываемого фактора компенсировать силу действия уже учтённых лимитирующих факторов, но возможности стать новым лимитирующим фактором модели оценки. В рамках программы совершенствования терминологического кластера дериватных от категорий «эффект» и «эффективность» терминов посредством доозначения и разобозначения терминологии предложены три показателя, развивающие категорию Х-эффективности и соответствующие задаче оценивания использования экономического потенциала региона: а) сравнительная оценка полноты использования потенциальной эффективности, определённой фактической эффективностью использования располагаемых ресурсов, б) сравнительная оценка полноты использования потенциальной эффективности, определённой фактической эффективностью использования производственной мощности региона, в) сравнительная оценка полноты использования потенциальной эффективности, определённой фактической эффективностью организации располагаемых ресурсов при формировании производственной мощности региона.

Ключевые слова: сравнительная оценка, экономический потенциал региона, эффект, эффективность, Х-эффективность.

Panychok M. Y., Krivulia P. V. Accuracy of the interpretation approaches of "effect" and "efficiency" for solving of the regional economic capability evaluation tasks

The paper considers the possibility of applying different interpretations of "effect" and "efficiency" categories to solve the problems about using the regional economic capability. The specific enterprise indicators and figures of economic capability approaches are not informative for assessment of regional scale objects economic efficiency. All interpretations of the terms "effect" and "efficiency" have been systematized as part of the program to improve this terminological cluster by redefining and defining terminology. Three indicators on base the X-efficiency concept have been proposed for addressing the regional economic capability assessment tasks.

Keywords: comparative assessment, effect, efficiency, regional economic capability, X-efficiency.

Стаття надійшла до редакції 28.08.2019
Прийнято до друку: 10.09.2019